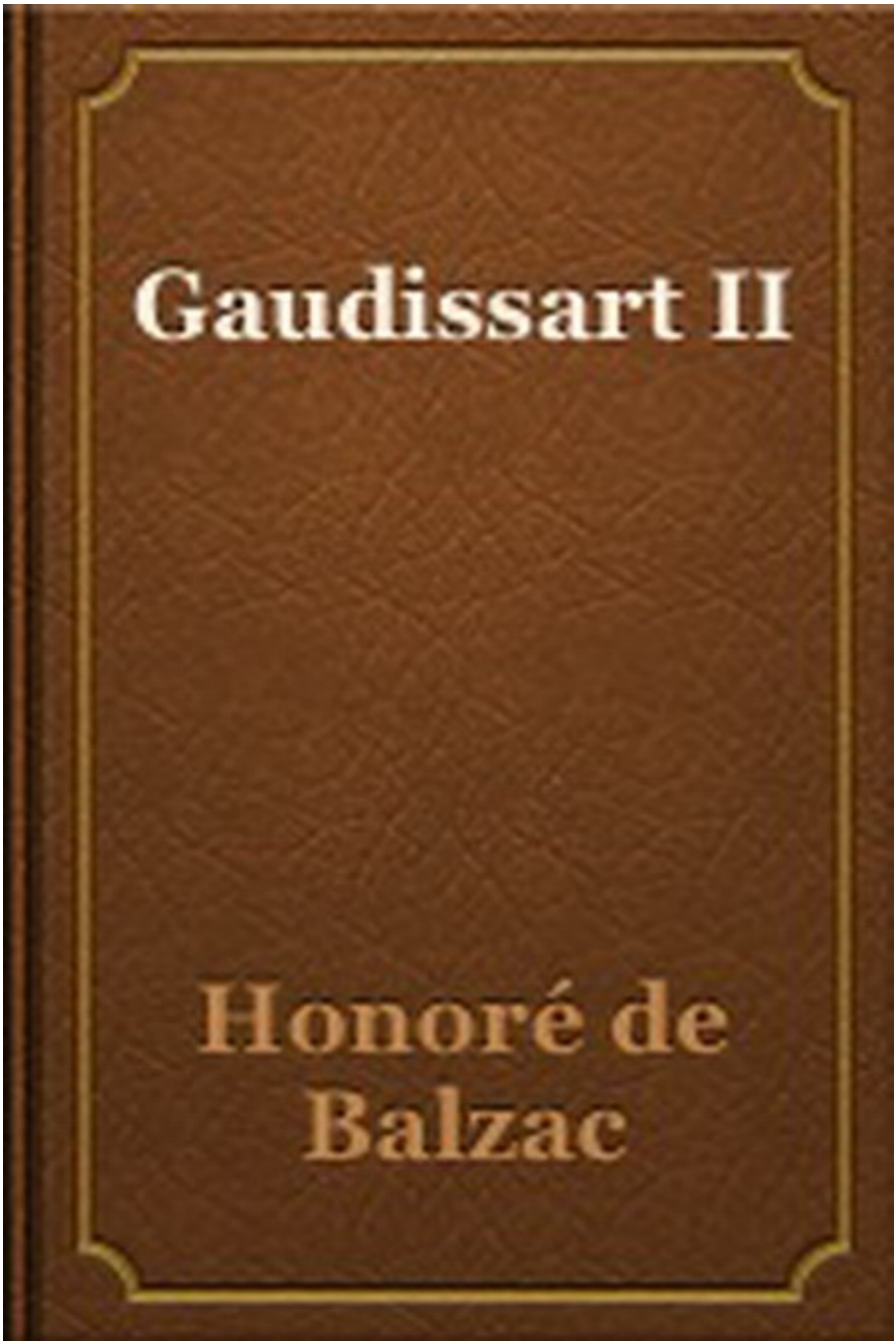
Gaudissart II
Honoré de Balzac

Honoré de BALZAC

Gaudissart al II-lea

În româneşte de *N..N. Condeescu*
Note de *Theodosia Ioachimescu*

Gaudissart II,
1844

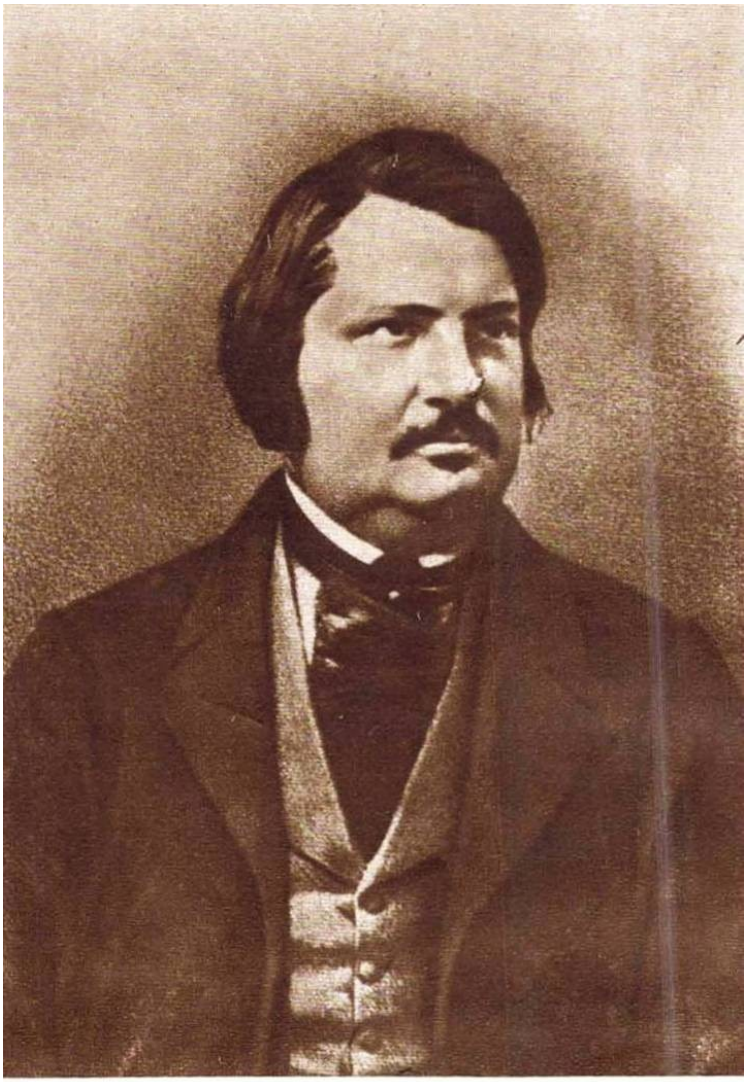

Cuprins

GAUDISSART AL II-LEA

Addenda

Doamnei Prinţese Belgiojoso, născută Trivulce.

DE BALZAC.

GAUDISSART AL II-LEA[1]

Aşti să vinzi, a putea să vinzi şi a vinde! Nici nu bănuieşte lumea câte aspecte grandioase ale Parisului sunt datorate acestor trei feţe ale aceleiaşi probleme. Strălucirea magazinelor tot atât de bogate cât erau şi saloanele nobilimii înainte de 1789, splendoarea cafenelelor umbrind adesea, şi încă foarte uşor, pe aceea a stilului neo-Versailles[2], farmecul tejghelelor încărcate, distrus în fiecare seară şi refăcut în fiecare dimineaţă, eleganţa şi bunăvoinţa tinerilor în relaţiile cu cumpărătoarele, fizionomiile îmbietoare şi toaletele domnişoarelor menite să-i atragă pe cumpărători şi, în sfârşit, mai de curând, adâncimea, suprafeţele imense şi luxul babilonian din marile magazine unde negustorii monopolizează specialităţile, grupându-le totodată. Toate acestea nu înseamnă nimic!... Până aici, nu e încă vorba

[1] *Gaudissart al II-lea* – a apărut pentru prima oară în toamna lui 1844, în ziarul *La Presse,* sub titlul de *Un Gaudissart din strada Richelieu – comedii pe care le poţi vedea pe gratis.*

[2] stilul *neo-Versailles* – stilul care tindea să imite pompa curţii regale de altădată; probabil, aluzie ironică la interiorul pretenţios, dar fără gust al palatului lui Ludovic-Filip.

decât de a plăcea ochiului celui mai avid şi mai blazat, care s-a dezvoltat vreodată la om din timpul romanilor încoace şi ale cărui pretenţii au devenit neţărmurite datorită eforturilor celei mai rafinate civilizaţii. E vorba de ochiul parizienilor!...

Ochiul acesta consumă focuri de artificii în valoare de o sută de mii de franci, palate de sticlă multicoloră întinse pe doi kilometri şi înalte de şaizeci de picioare[3], feerii în paisprezece teatre în fiecare seară, panorame mereu reînnoite, nesfârşite expoziţii de capodopere, lumi întregi de durere şi universuri de bucurii plimbându-se pe bulevarde sau rătăcind pe străzi, vrafuri de zorzoane carnavaleşti, douăzeci de opere ilustrate în fiecare an, o mie de caricaturi, zece mii de viniete, litografii şi gravuri. Ochiul acesta arde în fiecare seară gaz de cincisprezece mii de franci; în sfârşit, ca să-l mulţumească, Parisul cheltuieşte anual câteva milioane cu amenajarea perspectivelor şi grădinilor. Şi acestea tot nu însemnează nimic... nu reprezintă decât latura materială a chestiunii. Da, după părerea noastră, toate acestea sunt puţin lucru în comparaţie cu sforţările minţii, cu şiretlicurile demne de Molière desfăşurate de cei şaizeci de mii de vânzători şi patruzeci de mii de domnişoare când asaltează punga cumpărătorului, întocmai cum peştişorii se reped grămadă la bucăţile de pâine care plutesc pe apele Senei.

Gaudissart, la locul lui în magazin, este cel puţin egal, în ceea ce priveşte capacitatea, isteţimea, ghiduşia, filosofia, cu ilustrul comis-voiajor, devenit tipul acestui trib. Odată ieşit din magazinul său, din patria sa, el este ca un balon dezumflat; aptitudinile sale le datorează numai mediului său negustoresc, la fel cum actorul este sublim numai pe scenă. Deşi, în comparaţie cu alţi funcţionari comerciali din Europa, vânzătorul francez este mai instruit decât ei şi poate, la nevoie, să vorbească despre asfalt, despre balul

[3] *şaizeci de picioare* – cam 19 metri şi jumătate.

Mabille[4], despre polcă sau literatură, cameră şi revoluţie, el este nemaipomenit de prost îndată ce-şi părăseşte trambulina, metrul şi farmecele sale de comandă; dar acolo, pe marginea rigidă a tejghelei, cu vorba pe buze, cu ochii pe muşteriu, cu şalul în mână[5], îl întrece pe marele Talleyrand[6]; e mai deştept decât Désaugiers[7], mai fin decât Cleopatra, valorează cât Monrose[8] şi Modissart; dar în prăvălia lui, Gaudissart l-ar fi tras pe sfoară pe Talleyrand.

Să explicăm acest paradox printr-un exemplu.

Două ducese flecăreau lângă acest ilustru prinţ: doreau să aibă o brăţară. Trebuia să vină un vânzător cu nişte brăţări de la cel mai mare bijutier din Paris. Soseşte un Gaudissart înarmat cu trei brăţări, trei minuni; cele două femei nu ştiau pe care s-o aleagă. Alegerea este scânteia inteligenţei! Şovăiţi cumva?... S-a terminat, vă păcăliţi.

---

[4] *balul Mabille* – aşa-numitul bal Mabille de la Paris, grădină de vară cu dans, de care pomeneşte şi Alecsandri (vezi *Coana Chiriţa în voiagiu),* a fost deschis în 1840; servea ca loc de distracţie populară, şi numeroşi dansatori şi dansatoare – printre care Chicard, inventatorul cancanului – recoltau aplauzele unui public, în mijlocul căruia nu prea se rătăceau aristocraţii.

[5] cu *şalul în mână* – şalul, importat din Orient în vremea lui Napoleon I, a constituit multă vreme în Franţa (până pe la 1870) obiectul vestimentar feminin cel mai important; el înlocuia mantoul şi trebuia să fie de foarte bună calitate; cel mai scump era cel ţesut din lâna caprelor din Caşmir, călduros, dar atât de fin încât putea trece printr-un inel; cele fabricate în Franţa erau mai ieftine.

[6] *marele Talleyrand – Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord,* prinţ de *Bénévent* (1754—1838), diplomat francez capabil, dar fără scrupule, a servit toate regimurile din prima jumătate a secolului al XIX-lea, începând cu republica revoluţionară şi sfârşind cu monarhia casei de Orléans; Napoleon I l-a făcut prinţ.

[7] *Désaugiers – Marc-Antoine-Madeleine Désaugiers* (1772— 1827), autor de vodeviluri şi de şansonete foarte apreciat înainte de Béranger, pe care l-a descoperit şi l-a încurajat.

[8] *Monrose – Claude Barizain,* zis *Monrose* (1784—1843), a jucat la Comedia Franceză, începând din 1815, în roluri de valet, cu deosebire în piesele lui Molière.

Gustul nu are două inspiraţii. În sfârşit, după zece minute, este consultat şi prinţul; le vede pe ducese luptându-se cu miile de unghiuri ale îndoielii între două dintre cele trei bijuterii care erau mai deosebite; căci dintr-o ochire una o fost scoasă din cauză. Prinţul nu-şi întrerupe lectura, nici nu se uită la brăţări, el scrutează pe vânzător.

— Pe care ai alege-o dumneata pentru iubita dumitale? îl întrebă el.

Tânărul îi arătă una din brăţări.

— În cazul acesta, ia-o pe cealaltă, şi două femei vor fi fericite, răspunse cel mai subtil dintre diplomaţii moderni; şi dumneata, tinere, fă-o fericită, din partea mea, pe iubita dumitale.

Cele două graţioase femei surâd, iar vânzătorul se retrage tot atât de măgulit de darul prinţului cât şi de părerea bună pe care acesta o are despre el.

O femeie coboară din eleganta ei trăsură, oprită în strada Vivienne, în faţa unui somptuos magazin unde se vând şaluri; este însoţită de o altă femeie. Femeile sunt mai întotdeauna două în aceste soiuri de expediţii. Toate, în asemenea împrejurări, se plimbă prin zece magazine până să se hotărască; şi, în timp ce merg de la unul la altul, îşi bat joc de comedioara oferită de vânzător. Ia să vedem cine îşi joacă mai bine rolul, cumpărătoarea sau vânzătorul? Cine câştigă în acest vodevil?

Când e vorba să zugrăveşti cel mai însemnat lucru al comerţului parizian, anume vânzarea, e bine să rezumi problema referindu-te la o marfă tip. Deci, în această privinţă, şalul sau colierul de o mie de scuzi[9], va provoca mai multe emoţii decât bucata de batist sau rochia de trei sute de franci. Dar, ah! străini din cele două lumi! dacă citiţi totuşi această fiziologie a facturii[10], aflaţi că această scenă

[9] *o mie de scuzi* – trei mii de franci.

[10] *această fiziologie a facturii* – prin *fiziologie* se înţelegea, în vremea lui Balzac, un studiu de moravuri, o descriere-portret a unei profesiuni,

se joacă în magazinele cu noutăţi pentru stofuliţa de doi franci sau pentru voalul imprimat de patru franci metrul!

Cum oare să nu aveţi încredere, fie că sunteţi prinţese sau simple burgheze, în acest tinerel simpatic, cu obrazul catifelat şi rumen ca o piersică, cu ochi nevinovaţi, îmbrăcat aproape tot atât de bine ca şi... ca şi... vărul dumneavoastră şi înzestrat cu un glas moale, întocmai ca lâna pe care v-o desfăşoară? Sunt vreo trei-patru din aceştia. Unul, cu ochi negri, cu aer hotărât, vă spune cu un ton semeţ: „Poftiţi!” Altul, cu ochi albaştri şi înfăţişare ştearsă, cu vorba respectuoasă, despre care se spune: „Bietul băiat! nu face pentru comerţ!...” Cestălalt, mai mult blond, cu ochi plini de tinereţe şi voie bună, cu gluma pe buze şi înzestrat cu o energie, o veselie meridională. Un altul, roşcovan, cu barba răsfirată, inflexibil ca un comunist, sever, impozant, cu o cravată irezistibilă, cu vorba tăioasă.

Aceste diferite tipuri de vânzători, corespunzând principalelor caractere feminine, reprezintă braţele patronului lor, un ins mătăhălos, cu figura deschisă, cu fruntea aproape pleşuvă, cu pântec de deputat guvernamental, uneori decorat cu Legiunea de onoare pentru meritul de a fi menţinut superioritatea meşteşugăritului francez, expunând forme de o rotunjime satisfăcătoare, posedând soţie, copii, casă la ţară şi cont la bancă. Acest personaj coboară în arenă întocmai ca un *deus ex machina*[11] în momentul când intriga prea încâlcită reclamă un deznodământ subit. Astfel femeile sunt înconjurate de voie bună, de tinereţe, delicateţe, de zâmbete şi glume, de ceea ce oferă omenirea civilizată mai simplu şi mai înşelător, totul aranjat pe nuanţe pentru toate

meserii, situaţii etc.

[11] *deus ex machina* – Zeu (coborât) din *maşinărie* (l. lat.); expresia se întrebuinţează când e vorba de apariţia, într-o piesă de teatru, a unei fiinţe supranaturale care dezleagă în mod fericit firele intrigii, sau, în sens figurat, când e vorba de un deznodământ neaşteptat şi puţin verosimil al unei situaţii.

gusturile.

Şi acum, un cuvânt despre efectele fireşti de optică, arhitectură şi decor; un cuvânt scurt, hotărâtor, groaznic: un cuvânt care este istorie scrisă la faţa locului. Cartea în care citiţi această pagină instructivă se vinde în strada Richelieu, numărul 76, într-o prăvălie elegantă, numai alb şi auriu, îmbrăcată în catifea roşie, care avea o încăpere la mezanin unde lumina cade din belşug dinspre strada Ménars, întocmai ca într-un atelier de pictor: clară, limpede, curată, totdeauna aceeaşi. Ce hoinar n-a admirat vreodată *Persanul,* acest rege asiatic care se lăfăieşte în strada Bursei colţ cu strada Richelieu, de parcă ar spune *urbi et orbi*[12]: „Domnesc mai liniştit aici decât la Lahore[13]”. Peste cinci sute de ani, această sculptură din colţul celor două străzi ar putea, fără analiza aceasta nemuritoare, să preocupe pe arheologi, să determine apariţia unor volume *in-quarto,* cu planşe, ca acelea ale domnului Quatremère despre Jupiter Olimpianul şi în care s-ar demonstra că Napoleon înainte de a fi împăratul francezilor a fost un pic hoge în vreo ţară orientală. Ei bine, acest elegant magazin a asediat modestul şi măruntul magazin şi, luptând cu bani, l-a cucerit. COMEDIA UMANĂ a cedat locul comediei caşmirului. *Persanul* şi-a sacrificat câteva diamante din coroană ca să obţină acea lumină atât de folositoare. Această rază de soare măreşte vânzarea cu sută la sută din cauza influenţei ei asupra jocului de culori; scoate în relief toate frumuseţile şalurilor, este o lumină irezistibilă, este o rază de aur! După acest exemplu vă puteţi da seama ce însemnează montarea pentru toate magazinele din Paris!...

Să ne întoarcem la aceşti tineri, la bărbatul de patruzeci de ani, decorat, invitat la masă de regele francezilor, la

[12] *urbi et orbi* – în *oraş* (la Roma) şi în *univers* (l. lat.); adică: pretutindeni.
[13] *Lahore* – oraş în India, fostă reşedinţă a Marelui Mongol.

primul vânzător cu barba roşcată şi înfăţişare aristocratică. Gaudissart-ii aceştia străluciţi au avut de-a face cu mii de capricii pe săptămână, cunosc toate vibraţiile coardei-caşmir în inima femeilor. Când se prezintă o curtezană, o femeie respectabilă, o tânără mamă, o cochetă, o ducesă, o burgheză cumsecade, o dansatoare fără ruşine, o domnişoară inocentă, o prea-inocentă străină, fiecare din ele este numaidecât analizată de aceşti şapte, opt bărbaţi care au studiat-o din clipa când a pus mâna pe clanţa prăvăliei şi care se ţin pe la ferestre, la tejghea, la uşă, în vreun colţ, în mijlocul magazinului, având aerul că se gândesc la plăcerile vreunei duminici destrăbălate; privindu-i cu atenţie, te poţi chiar întreba: „La ce oare s-or fi gândind?”

Punga unei femei, dorinţele sale, intenţiile şi fantezia sa sunt scotocite atunci într-o clipă mai bine decât izbutesc vameşii la frontieră să scotocească o trăsură suspectă în aproape două ceasuri. Flăcăii aceştia inteligenţi, serioşi ca nişte taţi nobili[14] au văzut totul: amănuntele ţinutei, o invizibilă pată de noroi pe gheată, o formă de pălărie demodată, o panglică murdară sau prost aleasă, croiala şi modelul rochiei, prospeţimea mănuşilor, rochia croită de foarfecele pricepute ale Victorinei a IV-a, bijuteria lui Froment-Meurice[15], fleacul la modă, în sfârşit tot ce poate să trădeze la o femeie starea ei socială, averea, caracterul ei. Cutremuraţi-vă! Acest sanhedrin[16] de Gaudissart, prezidat de patron, nu se înşală niciodată. Pe urmă, părerile fiecăruia sunt transmisa de la unul la altul cu o iuţeală

[14] *serioşi ca nişte taţi nobili* – anumiţi actori francezi impunători şi gravi erau specializaţi în rolul de „tată nobil”.

[15] *Victorine IV... Froment-Meurice* – prin *Victorine IV,* Balzac înţelege desigur pe unul dintre succesorii celebrei croitorese pariziene *Victorine Pierrard; Froment-Meurice* (1802—1855) era considerat de contemporanii săi ca o somitate în arta giuvaergeriei; ca şi poeţii romantici, el îşi căuta modelele în operele din Evul Mediu şi din Renaştere.

[16] *sanhedrin* – tribunal, consiliu de judecată ebraic.

telegrafică prin priviri, ticuri nervoase, zâmbete, mişcări din buze, de ai zice, observându-le, că vezi luminându-se dintr-odată calea Champs-Elysées, unde gazul zboară din candelabru în candelabru, întocmai cum această idee aprinde pupilele din vânzător în vânzător.

Şi imediat, dacă este o englezoaică, Gaudissart cel sumbru, misterios şi fatal înaintează, ca un personaj romanţios al lordului Byron.

Dacă este o burgheză, o întâmpină cel mai vârstnic dintre vânzători; îi arată o sută de şaluri într-un sfert de oră, o ameţeşte cu desene şi culori, îi desfăşoară tot atâtea şaluri câte rotocoale face uliul în jurul unui iepure, şi, după o jumătate de oră, buimăcită şi nemaiştiind ce să aleagă, onorabila burgheză, măgulită în ideile ei, se lasă pe seama vânzătorului care o pune între ciocanul şi nicovala acestei dileme şi-i arată atracţiile egale ale celor două şaluri.

— Acesta, doamnă, este foarte avantajos, este verde ca mărul, culoarea la modă, dar moda se schimbă, în timp ce acesta (şalul negru sau alb a cărui vânzare e urgentă) nu are moarte şi merge la toate toaletele.

Iată a-b-c-ul meseriei.

— Nici nu puteţi bănui de cât dar de convingere ai nevoie în blestemata asta de meserie, spunea zilele trecute primul Gaudissart al magazinului vorbind cu doi prieteni, Duronceret şi Bixiou, care veniseră să cumpere un şal, având toată încrederea în el. Uite, sunteţi artişti discreţi, vă pot vorbi de şiretlicurile patronului nostru, care e fără îndoială omul cel mai extraordinar pe care l-am văzut vreodată. Nu vorbesc de el ca fabricant: domnul Fritot este cel mai mare; dar, ca vânzător, a inventat şalul Sélim, un şal cu neputinţă de vândut şi pe care noi totuşi îl vindem. Păstrăm într-o cutie de lemn de cedru, foarte simplă, dar capitonată cu mătase, un şal de cinci, şase sute de franci,

unul dintre şalurile trimise de Sélim împăratului Napoleon[17]. Acest şal este garda noastră imperială, îl scoatem când am pierdut orice nădejde: *se vinde, dar nu moare*[18].

În acel moment, o englezoaică descindea din trăsura ei de piaţă şi îşi făcu apariţia cu acel calm desăvârşit, caracteristic Angliei şi tuturor produselor ei care pretind că sunt vii. Ai fi spus că e statuia Comandorului[19] înaintând cu anumite ţopăituri, de o lipsă de graţie fabricată la Londra în toate familiile, cu o grijă naţională.

— Englezoaica, îi şopti vânzătorul lui Bixiou, este bătălia noastră de la Waterloo. Avem cliente care ne alunecă printre degete şi le prindem pe scară, femei uşoare care ne iau în râs, dar glumim cu ele şi le avem la mână prin creditul acordat, străine indescifrabile: acestora le ducem mai multe şaluri şi ajungem la capăt înşirându-le vorbe măgulitoare, dar o englezoaică este ca şi cum te-ai pune cu bronzul statuii lui Ludovic al XIV-lea… Tocmeala este pentru aceste femei o ocupaţie, o plăcere… Ne fac să ne dăm în spectacol, ce mai vorbă!

Vânzătorul cel romanţios înaintase.

— Doamna doreşte un şal de India, sau din Franţa, din cele scumpe sau…?

— Voi vedea *(védéa).*

— Ce sumă e hotărâtă doamna să cheltuiască?

— Voi vedea *(védéa).*

Întorcându-se să ia şalurile şi să le expună într-un cuier, vânzătorul aruncă spre colegii săi o privire plină de înţeles: „Ce otravă!” însoţită de o imperceptibilă mişcare din umeri.

---

[17] *unul dintre şalurile trimise de Selim împăratului Napoleon* – *S*ultanul *Selim al III-lea* (1761—1808) a încheiat cu Napoleon, în 1806, o alianţă ofensivă împotriva Angliei şi a Rusiei.

[18] *se vinde dar nu moare* – parodie a devizei *garda moare dar nu se predă,* deviză a gărzii lui Napoleon I.

[19] *statuia Comandorului* – în piesa lui Molière, *Don Juan sau ospăţul de piatră,* statuia Comandorului, invitată în derâdere la masă de către ucigaşul său, se prezintă la ospăţ, mergând ţeapăn, aşa cum se presupune că ar merge o statuie.

— Acestea sunt cele mai bune calităţi pe care le avem în roşu de India, în albastru, în galben-portocaliu. Toate sunt de zece mii de franci... Aici aveţi de cinci mii şi de trei mii.

Englezoaica, de o dezgustată indiferenţă, privi mai întâi în jurul ei prin lornietă, apoi spre cele trei expoziţii, fără să dea vreun semn de aprobare sau dezaprobare.

— Mai aveţi alte *(mai hâveţi althe)*? întrebă ea.

— Da, doamnă. Dar poate doamna nu e decisă să cumpere un şal?

— Oh *(ho)!* foarte decisă (*forthe déciză).*

Şi vânzătorul aduse şaluri mai ieftine, dar le expuse cu gravitate ca pe nişte lucruri despre care parcă spui: „Priviţi cu atenţie aceste splendori!!”

— Acestea sunt mult mai scumpe, spuse el; n-au fost purtate, au venit prin curier şi sunt cumpărate direct de la fabricanţii din Lahore.

— Ah! înţeleg, spuse ea, îmi plac mult mai mult *(mai moolt).*

Vânzătorul îşi păstră seriozitatea cu toată enervarea sa interioară care se transmitea şi lui Duronceret şi Bixiou. Englezoaica, tot rece ca gheaţa, părea mulţumită de calmul ei.

— Cât costă? întrebă ea arătând un şal albastru ca cerul acoperit cu păsări cuibărite în nişte pagode.

— Şapte mii de franci.

Ea luă şalul, se înfăşură în el, se privi în oglindă şi îl dădu înapoi spunând:

— Nu, nu-mi place *(noo, no-mi platche).*

Trecu mai bine de un sfert de ceas în probări zadarnice.

— Altceva nu avem, doamnă, spuse vânzătorul uitându-se la patron.

— Doamna e pretenţioasă ca orice persoană cu gust, spuse stăpânul magazinului apropiindu-se cu farafastâcuri negustoreşti în care se amestecau în mod plăcut afectarea cu isteţimea.

Englezoaica îşi apucă lornieta şi-l măsură pe fabricant din cap până în picioare, fără să-i pese că acest bărbat era eligibil şi cina la Tuileries[20].

— Mai am un singur şal, dar nu-l arăt niciodată, continuă el, n-a plăcut nimănui, e foarte original şi azi-dimineaţă tocmai mă gândeam să-l dau soţiei mele: îl avem din 1805, a aparţinut împărătesei Iosefina.

— Să-l văd, domnule.

— Du-te de-l adu! spuse patronul unui vânzător, e la mine…

— Voi fi mult foarte (*forthe)* mulţumită să-l văd, răspunse englezoaica.

Răspunsul era o adevărată victorie, pentru că această femeie *spleen*-atică părea gata să plece. Se prefăcea că se uită doar la şaluri, dar îi examina cu şiretenie pe vânzători şi pe cei doi cumpărători, ascunzându-şi ochii cu rama lornietei.

— În Turcia a costat şaizeci de mii de franci.

— Ah *(haa)!*

— Este unul dintre cele şapte şaluri trimise de Sélim împăratului Napoleon, înainte de catastrofă… împărăteasa Iosefina, o creolă foarte capricioasă, precum ştim, *milady,* îl schimbă cu unul dintre cele aduse de ambasadorul turc şi pe care îl cumpărase patronul care a fost înaintea mea; dar n-am putut niciodată obţine preţul pentru că, în Franţa, doamnele noastre nu sunt destul de bogate, nu e ca în

[20] *era eligibil şi cina la Tuileries* – era bogat (ca să poată fi eligibil) şi lua masa la palatul regal.

Anglia… Acest şal valorează şapte mii de franci care, desigur, reprezintă paisprezece sau cincisprezece prin dobânda compusă…

— Compusă din ce (*cômpuza din tche)*? întrebă englezoaica.

— Priviţi, doamnă.

Şi patronul, luând nişte măsuri de precauţie pe care le-ar fi admirat prezentatorii de la *Griine Gewoelbe* din Dresda[21], deschise cu o minusculă cheie o cutie pătrată din lemn de cedru a cărei formă şi simplitate făcură o adâncă impresie asupra englezoaicei. Din această cutie, capitonată cu mătase neagră, scoase un şal de vreo mie cinci sute de franci, de un galben-auriu cu desene negre şi a cărui strălucire nu era întrecută decât de ciudăţenia născocirilor indiene.

— *Splendid!* spuse englezoaica, e într-adevăr frumos… Iată şalul ideal *(idéal)* după părerea mea: *it is very magnificent*[22]…

Restul frazei se pierdu într-o poză de madonă pe care o luă ca să-şi arate ochii ei fără căldură, crezându-i frumoşi.

— Îi plăcea foarte mult împăratului Napoleon, l-a folosit…

— *Fhoartè mult,* repetă ea.

Luă şalul, şi-l înfăşură pe trup, îl privi cu atenţie. Patronul luă şi el din nou şalul, îl duse la lumină, îl mototoli, îl răsuci, îi puse în valoare luciul; îl făcu să vibreze cum face Liszt să vibreze un pian.

— Este *very fine, beautiful, sweet*[23]! spuse englezoaica cu aerul cel mai liniştit.

Duronceret, Bixiou, vânzătorii schimbară priviri satisfăcute care însemnau: „S-a vândut”.

— Atunci, doamnă? întrebă negustorul văzând-o pe englezoaică absorbită într-o contemplaţie mult prea lungă.

---

[21] *Griine-gewoelbe din Dresda* – Muzeu din Dresda care cuprindea numeroase obiecte de artă decorativă.

[22] *it is very magnificent…* – e măreţ, magnific (l. engl.).

[23] *very fine, beautiful, sweet* – splendid, frumos, dulce (drăguţ) (l. engl.).

— Hotărât lucru, spuse ea, prefer o *trasiura*!…

O singură tresărire îi zgudui în acelaşi timp pe vânzătorii tăcuţi şi atenţi, ca şi cum ar fi fost atinşi toţi de un fluid electric.

— Am una foarte frumoasă, doamnă, răspunse liniştit patronul, o am de la o prinţesă rusoaică, prinţesa Narzikov, care mi-a lăsat-o ca să-mi plătească mărfurile furnizate. Dacă doamna doreşte s-o vadă, va fi uimită, e nouă, n-a fost scoasă nici zece zile, nu găsiţi în Paris alta la fel.

Uimirea vânzătorilor fu întrecută de profunda lor admiraţie.

— Vreau s-o văd, răspunse ea.

— Doamna să păstreze şalul, spuse negustorul, îşi va da seama, în trăsură, cât este de aspectuos.

Negustorul se duse să-şi ia mănuşile şi pălăria.

— Cum se va termina povestea asta? întrebă primul-vânzător văzându-l pe patron că oferă mâna englezoaicei şi pleacă cu ea în caleaşca închiriată.

Pentru Duronceret şi Bixiou scena căpătă farmecul unui sfârşit de roman, în afară de interesul deosebit stârnit de toate luptele, chiar şi cele mai neînsemnate, între Anglia şi Franţa.

După douăzeci de minute, patronul se întoarse.

— Du-te la hotelul „Lawson”, uite cartea de vizită: „Mistress Noswell”. Du factura ce-ţi voi da, sunt şase mii de franci de încasat.

— Dar cum aţi făcut? spuse Duronceret salutând pe acest rege al facturii.

— Ei! domnule, mi-am dat seama de soiul acesta de femeie excentrică. Îi place să fie remarcată: când a văzut că toată lumea se uită la şal, mi-a spus: „M-am hotărât, păstraţi-vă trăsura, domnule, cumpăr şalul”. În timp ce domnul Bigorneau, spuse el arătându-l pe vânzătorul romanţios, îi desfăcea şalurile, eu o examinam; vă observa prin lornion ca să vadă ce părere aveţi despre ea, o

preocupa mai mult prezenţa dumneavoastră decât şalurile. Englezoaicele au un dezgust deosebit (că doar nu putem spune un gust), nu se pot hotărî să cumpere un lucru pentru care se tocmesc mai curând dintr-un motiv întâmplător decât din dorinţă. Am recunoscut în ea pe una din acele femei, plictisite de bărbatul lor, de plozii lor, virtuoase contra voinţei lor, dornice de emoţii şi veşnic grave ca nişte sălcii plângătoare…

Iată cuvânt cu cuvânt ce spuse stăpânul magazinului.

Acest lucru dovedeşte că într-un negustor din oricare altă ţară nu găseşti altceva decât un negustor; pe când în Franţa, şi mai ales la Paris găseşti un bărbat care a învăţat într-un colegiu regal, instruit, iubind sau artele frumoase, sau pescuitul, sau teatrul, sau mistuit de dorinţa de a fi succesorul domnului Cunin-Gridaine[24], sau colonel în garda naţională, sau membru în Consiliul general al Senei, sau judecător la Tribunalul de comerţ.

— Domnule Adolphe, spuse soţia fabricantului adresându-se vânzătorului tinerel şi blond, du-te şi comandă o cutie de cedru la tâmplar.

— Şi vom căuta printre şalurile noastre vechi, spuse vânzătorul însoţindu-i până la uşă pe Duronceret şi Bixiou, care aleseseră un şal pentru doamna Schontz, pe acela care poate juca rolul şalului Sélim.

Sfârşit

[24] *domnul Cunin-Gridaine – Laurent Cunin-Gridaine* (1778—1859) a fost deputat în vremea Restauraţiei şi ministru al comerţului între 1839 şi 1846.

Addenda

Următoarele personaje din *Gaudissart al II-lea* se regăsesc în alte romane sau nuvele ale lui Balzac (în paranteză, numele traducerii în limba română – acolo unde există):

Bixiou, Jean-Jacques
La Bourse, 1830
Un Ménage de garçon, 1842
Les Employés ou la Femme supérieure, 1838 (Slujbaşii)
Modeste Mignon, 1844
Splendeurs et misères des courtisanes, 1838 (Strălucirea şi suferinţele curtezanelor)
La Muse du département, 1837 (Muza departamentului)
La Cousine Bette, 1846 (Verişoara Bette)
La Maison Nucingen, 1838 (Banca Nucingen)
Le Député d'Arcis, 1839
Béatrix, 1839 (Béatrix)
Un homme d'affaires, 1844 (Un om de afaceri)
Les Comédiens sans le savoir, 1846 (Comedianţi fără s-o ştie)
Le Cousin Pons, 1847 (Vărul Pons)

Ronceret, Fabien-Felicien du (sau **Duronceret**)
Béatrix, 1839 (Béatrix)
La Vieille Fille, 1836 (Fata bătrână)

Talleyrand-Perigord, Charles-Maurice de

Mémoires de deux jeunes mariées, 1842 (Memoriile a două tinere căsătorite)
Histoire des Treize
Les Chouans, 1829 (Şuanii)
Une ténébreuse affaire, 1843

Victorine
Massimilla Doni
Mémoires de deux jeunes mariées, 1842 (Memoriile a două tinere căsătorite)
Illusions perdues, 1836–1843 (Iluzii pierdute)